

Duma András
Klézse, Tyúkszer
andras@csangok.ro
0040234253269

Tyúkszer bemutatása

Tyúkszer, mint Klézse része

Klézse község felső részének elnevezése két részből áll. Az egyik Tyúkszer, amely a déli részen fekszik, a másik rész ezzel szemben van, ez Alexandrina. A jelen bemutatóban muszáj kitérnem mindkét részre, hisz a két rész történelme összefügg egymással.

Habár Klézse neve az archívumi adatokban még a 13. században is szerepelt, ám mint falut, eléggé későn említik.

A legrégebbi időkben, amikor az idevalósi lakosokról szerzünk tudomást, az 1588., amikor Klézsei István törvénykezik a Szalkai kolostorral, amely a birtokának egy részét el akarja venni.

Nem térek ki a részletekre, mert erről máshol is megjelentek írások, a lényeg az, hogy ha egy birtok volt, akkor ott népesség is volt.

Klézse község állandó mozgásban volt, és rengeteg részből állt össze. Ha jelenleg csak egyetlen Klézséről beszélünk, a történelemben ez több falu egyesítéséből alakult ki: Lánul Curti Udvarbirtoka,¹ Buda,² Pokolpatak, Csernátok, Sándorok,³ Sziliste,⁴ Klézse, Kisklézse,⁵ Tyúkszer, Kozák, Dióskút,⁶ és Alexandrina- Alexandra.

Jelenleg ezeknek a falvaknak egy része egyáltalán nem lakott terület, mondhatjuk, hogy részben vagy teljesen eltűnt falurészek, ezeket fel is sorolom: Udvarbirtoka, Csernátok (részben létezik), Kisklézse, Sándorok, Dióskút, Kozák.

Azért kellett említenem ezeket a részeket, hogy jobban észleljük általuk Tyúkszer létezését. A többi részekre nem térek ki, hisz Tyúkszer az, amely érdekel minket és Alexandra falurésze, amely Tyúkszerből született. Az utóbbit a klézseiek román kiejtéssel mondják: Alexandrina. Klézse neve elég későn jelenik meg, mégis az idősebb lakosok a legrégebbi falurészeknek tartják Budát, majd Tyúkszert. Tyúkszer neve 1764 után jelenik meg az 1770-es években.

Tyúkszer alakulása, elhelyezése

A koordináták alapján Klézse fekvése: északi szélesség 46° 25', keleti hosszúság 26° 54', a falu délnyugati része pedig Tyúkszer. Habár olyan későn jelenik meg a Tyúkszer elnevezés a hivatalos dokumentumokban, mégis ritkábban találjuk csak meg. Ám az emlékekben annál inkább, talán létezett ez a falu Buda idejében is.

Petrás Incze János idején a nép emlékékezetében jelenik meg a név, hisz már akkor létezett Klézse egységes neve. Petrás, ha említi Klézsét, ő már felső- alsó Klézséről beszél.

Az egyik népszámlálásban csak Klézséről beszélnek 1696-ban, a „Status romano- catholicus animarum”⁷ jelentésben.

¹ Román és magyar kutatók is említik. Még ma is tudja a falu, milyen helyen volt, emellett volt egy falu, amely később átköltözött Pokolpatakra, majd Reketóra. Ezek a költözések a járványok miatt történtek, így egy falurészt teljesen elhagytak.

² A falu legrégebbi része, a füzeseiktől lefelé és felfelé. Egészen Csernátónig.

³ Csernátok és Sándorok, mindkettő Klézse és Pokolpatak között volt.

⁴ Jelenleg nagyon benépesített, ez Klézse egyik új része, amely Buda végén helyezkedik el.

⁵ Jelenleg a helység neve maradt meg.

⁶ Lükő Gábor látogatta meg és még talált házat.

⁷ Szintén minden kutató említi Klézse lakosságát, ahol megjelenik a tyúkszeri jellegzetes családnév: Benka, azaz Benke. Ezekről említenek még: *Bandinus, Marcus, Bandulovic* OFM (Szkopje, Török Birod., 1590-1650. jan. 17.),

Melyik név lehetett előbb, Klézse vagy Tyúkszer? Ezt nem tudjuk, de ahogy átnézzük a Klézse községi elnevezéseket, rájövünk, hogy családnevű falvak is voltak a községben. Ha Tyúkszer földterületi részéhez közel érdeklődünk, akkor szintén családneveket ismerünk fel: Legedi kutya, Gábor kertje, Benke kertje, Lászlója.

Nos, akkor a tyúkszeri falurész először a Benke családok házaiból állt, amelyekből még ma is megvan pár ház, habár Benke néven nem sok család él mostanában, mivel többségben lányok örökölték Benke házait.

Mégis, a közösség emlékeiben még él, tudják, melyek voltak a Benke- házak, amelyek ma is a legrégebbiek: Kádár Borbála, Szálka Mihály, Szálka György, amely Bordástól vásárolta meg, Benke Veronka háza, amelyet a horogesti férjével felújítottak.

Igaz, aztán az idősebb falubeliek több ilyen Benke házat neveztek el, amelyek egyesek szerint biztos valamilyen szert alkottak.

Tyúkszer faluja éppen az esztenkai⁸ Táltos- hegy alatt fekszik, amely valamikor egy nyíres erdő volt. Régebben inkább a Kozák falu alatt feküdt a Klézse-patakig.⁹ Ide telepedett le azoknak a székelyeknek egy kis része is, akik jöttek a madéfalvi veszedelem után Moldovába nagyobb részük Moldva¹⁰ és Bukovina részén maradt.

A hagyomány szerint Tyúkszer nevét a székelyek adták meg ennek a falurésznek. De, ahogy előbb is említettem, több család- szer is lehetett a későbbi Klézse község területén.

Hisz Benke kertje, Gábor kertje, amelyek most szántók vagy gyümölcsös maradványok, valamikor tanyarészek voltak. Valószínű, hogy ezekre a részekre alakultak ki a családi szerek, 10 család egy szerben.

Ami biztos, az, hogy a székelyek betelepítése előtt léteztek, ám azután a következő században a környéken nagy földcsuszamlások történtek, ezek elsősorban Tyúkszert¹¹ érintették leginkább, de ugyanúgy Kisklészse falut is és mást is.

Ennek hatására a székelyek el akartak menekülni, ami a helybéli földbirtokosnak sok munkaerő elvesztését jelentette. Így Alexandrina Cassu adományozta a Tyúkszerrel szemben lévő birtokának egy részét, amely Kisklészseig nyúlt le, ide telepedett le Tyúkszer nagyobb része és valószínűleg a kisklészseiek is, esetleg Dióskút egy része, mert annak nagyobb része Külsőrekecsinben¹² telepedett le.

Habár később Alexandrina falurészét említették a hivatalos iratokban, amely összefogta Tyúkszert is, mamáig¹³ emlékeznek erre a községben, és előszeretettel használják a Tyúkszer elnevezést. De vannak, akik Tyúkszernek csúfolják gúnyneven. Minden erő azon próbálkozik, hogy a régi magyar eltűnjön.

Sajnos az utóbbi időben a falvak összeolvadtak, és így az egész falut Cleja- Klézseinek nevezik. Utcaneveket adtak az egész falunak.

A mellékelt térkép sárgával és kék vonallal a két falurészt jelöli ki, amely ma már Klézse község felső része. A kék és piros vonal elválasztási helye pedig mutatja a falu két régi elosztását.

érsek. - Bosnyák obszerváns szerz., Itáliában tanult, 1628-tól a r. krassói, belgrádi és karánsebesi missziójában szolgált, *Anton Cosa*, „Cleja Monografie Etnografica”, és mások.

⁸ A Kőszikla- hegy alatt.

⁹ A patak három árokból ered, a részeinek több elnevezése is van. Érdekes módon van egy kisebb, amelyik belefolyik, annak is Kisklészse- patak a neve, de a többi kis pataknak, amely ebbe folyik, más-más neve van, ahogy magának a pataknak is.

¹⁰ Moldova: a Moldáviai Köztársaság együtt Moldva részével, amely Románia északkeleti része.

¹¹ A sok kis baromfi tenyésztése miatt alakult ki a Tyúkszer- elnevezés, amely meg is maradt az éveken át.

¹² Valójában ennek neve régebben Felsőrekecsin volt.

¹³ mindmáig

Lakossága, életmódja

Tyúkszerben, beleértve Alexandrina falurészét is, a lakosság többsége római katolikus vallású, mondhatom, családcentrikus életet élnek, ahol fontos a család összetartozása, van két pünkösdi család is és egy-két adventista is.

A nyugati világ ide is hozza sajnos a család összeomlását. Ez ellen az idősebb generáció küzd. Habár a falu többi részén a gyerekek nagyobb része elveszíti a magyar nyelvtudást, valamint az ősi életmódot.

Magyar nyelvi szempontból itt a gyerekek is küzdenek a nyelv újratanulása érdekében, és vannak, akik a klézsei iskolában is tanulnak magyar órát. Hisz az itteni iskolát már nem működtetik, jelenleg iskolán kívüli szociális oktatást tartanak, ám a magyar nyelvet iskolán kívül muszáj folytatni.

Klézse község Tyúkszer falurésze a 6800-as lélekszámú lakosság 25%-át közelíti meg, Tyúkszer-Alexandrinával együtt lehet 1700 lélek körüli a lakosságszám.

Közülük az idősebbek a helyi földököt¹⁴ dolgozzák meg, a gyerekek a klézsei iskolában tanulnak, őket ingáztatják mikrobusszal, a középiskolások és a szakiskolások Bákóban tanulnak. Van, aki Csíkszeredában tanul a magyar gimnáziumban, de vannak, akik egyetemet is végeztek magyar nyelven Kolozsváron, egy részük itt dolgozik, egy részük Erdélyben maradt.

A középkorúak egy része, akik bizonyos okok miatt nem tudtak eltávolodni a falujukból, szakmunkásként dolgoznak Bákó városában, vagy az ország valamelyik részén. Aki nem kötötte le magát a faluban, az külföldön dolgozik: Izrael, Nagy Britannia, Olaszország, Spanyolország, esetleg Magyarország, vagy más országokban.

A családoknak egészséges gyerekeik vannak, az egészségügyhöz nem nagyon fordulnak, hisz rendelő csak egy van Klézse községben, amely mellett gyógyszertár is működik. Sokan dolgoznak napszámosként, így kiegészítve a létfenntartásukat.

Majdnem mindenki tart tyúkot és disznót, földet művel, néha még ló és tehén is van a családban, de inkább teherszállításra használják. Néha még ma is előfordul az állatokkal való szántás, vetés a kisebb földdarabokban. Vannak asztalosok és kovácsok, még ma is van, aki patkolja a teheneket.

A nők egy része még ma is sző és kötöget, talán még nyárban is a mezei munkák szünetében. Habár megszűnt a guzsalyoskadás, néha összeülnek és közösen dolgoznak. Itt sző Orbán Máris régi szötteket, de szintén minden negyedik-ötödik háznál szőnek, vagy tudnak szőni.

Van öt vegyes bolt, amely mellett kocsmá is található, kovács, aki teheneket patkol, asztalos, és más mesterséget ismerő, ám az utóbbiak éppen abbahagyják a foglalkozásukat a helyszínen, és falun kívül vagy más országban dolgoznak, mint ácsok és más mesterséget végeznek. Itt van a legtöbb juhász és bács.

Vannak magyar feliratú keresztetek a falu végén az alexandrinai útnál, ott, ahol összefonódik a tyúkszeri úttal. A keresztet a csángó-magyarok védelmére szolgáló felirattal gazdagítják, más helyen is van ilyen kereszt, mint pl. Firkóti Páveléknél Tyúkszerben, a feszületen Jézus szívére írták két nyelven.

A Táltos- hegy alatt minden húshagyatkor tüzet gyújtanak, emlékezve a régi húshagyati¹⁵ hagyományokra, amikor Csontkirály és Babkirály legendáját mesélik el, valamint a tüzes karika eldobását.

Húsvétkor piros-fehér-zöldes pálcával mennek kórindálni,¹⁶ és néha ma is előfordul, hogy magyar hejgetést¹⁷ végeznek újesztendőben szilveszter estéjén.

Nemrég hallottam magyar nyelvű menyegzői búcsúztatást is.

A csángó kapuk jellegzetessége még ma is él, napmotívumokkal és más jelképekkel, ugyanitt

¹⁴

¹⁵ húshagyókedd

¹⁶ körben jární - vendégségben köszönteni

¹⁷ regölés

találhatóak védőkövek is.

A szent kereszt útja innen halad ki az Oldal- hegyre és a Táltos- hegyre. A keresztút stációinak keresztjei baloldalon vannak a kimenetelnél és jobb oldalon a bejövetelnél.

Még ma is előfordul a hagyományos csángó népviselet viselése ünnepkor és menyegző idején.

Növények és mezőgazdasági termékek

Több fajta pujt¹⁸ termelnek: curkánpuj, moldvai narancsszínű, hibrid, punkontópuj.¹⁹ A falu minden udvara tele van gyümölcsökkel: almák, körték, barackok, szilvák, cseresznye és meggy, ezekből is rengeteg fajta. Szintén az egész falu egy gyümölcsös, itt is felsorolok párat: oltványalma, tyúkalma, Gligorás körte, nyári körte, téli körte, Jonatán, kreculj, vackorkörte, vadalmák, és nyári almák.

Tehát így a legfinomabb kétszer főzött pálinka készül, azoknál, akik nem keverik cukorral (mondhatom finomabb, mint a magyarországi). A bor gyengébb, ritkán van nemesített szőlő, inkább a direkt termők vannak: terráz, nova, ezeregy, kecskeszőlő, geluskaszőlő,²⁰ fekete nenák,²¹ rakmágyer.²²

A mezőn rengeteg mezei gyümölcs van: kökény, segvakaró,²³ katina,²⁴ galagonya, bodza.

A mezeink tele vannak gyógynövényekkel, és sok az akác, ám imitt- amott szádop,²⁵ bükk és gyertyán gazdagítja a hegyeket, a nyárfa a nyirkosabb helyen, a nyírt inkább az erdő mélyén találjuk meg, de van itt éger is és másféle erdélyi fa.

Az erdőben élnek vadállatok is: vadkecske,²⁶ vaddisznó, borz, görény, nyest, madarak közül szarka, varjú, ülü,²⁷ fülemüle, cinege, veréb, szántóké,²⁸ szajkó, magyarócityúk,²⁹ és mások.

Tyúkszer részén van a rezes csorgó, amelyet a szem tisztítására és gyomortisztításra is használnak. Nyugati irányban haladva van a híres Sóskút, amelyből több falu és község hord sós vizet savanyítani. Ezzel szokták megsózni a disznószalonnát és húst, kovászos uborkát, sajt konzerválására is jó.

Az utóbbi időben a falu két fő utcáját leaszfaltozták, az áram bevezetése európai normák szerint korszerűsítve volt.

Rengeteg érdekességet lehet mondani erről a falu részről, de azt hiszem, hogy egyelőre ez elegendő.

Összefoglaló

A jelen bemutató bizonyára olyan kérdéseket hoz fel a kutatók számára, amelyeket rég meg kellett volna oldani, de ahogy mondják, sose késő.

A baj pedig az, hogy ha egy felkészületlen kezére van bízva az egész, a még megmaradt értékek is elvesznek.

A gyors és időhöz kötött munka semmi eredményt nem hozhat, ezért türelemmel kell tovább kutatni.

Duma-István András

¹⁸ pujt- kukorica

¹⁹ kisokos kukorica

²⁰ galuskaszőlő

²¹ fekete nova

²² hasonlít az Otelló és Izabella szőlőfajtákra

²³ piros csipkebogyó

²⁴ sárga csipkebogyó

²⁵ hársfa

²⁶ őz

²⁷ héja

²⁸ Pacsirta (kontyos pacsirta, kendős pacsirta)

²⁹ mogyorósi tyúk- császármadár